

A fények prófétája

*(Egy Kárpát-medencei új vallási
mozgalom valóság- és kultúrakonstruktív
folyamatainak vizsgálata)*

T É Z I S E K

Csáji László Koppány

PTE Interdiszciplináris Doktori Iskola
Néprajz-Kulturális Antropológia Program

Témavezető: Dr. habil. Farkas Judit,
egyetemi docens

Pécs

2020

Témafelvetés

2007-től kezdődően a BA, MA és PhD tanulmányaimat is a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén folytattam. E tizenhárom év alapvetően változtatta meg a társadalmakról és kultúrákról alkotott képemet. Az antropológiai, értelmező jellegű látásmód, ami párhuzamosan szem előtt tartja a tudományos és a kutatott közösség tagjainak perspektíváját is, a csupán egyikre fókuszáló (mintegy egydimenziós, félszemű) nézőponthoz képest egy többdimenziós, árnyalt képet nyújthat. Ez a tartós terepmunka során kiegészül az idődimenzió megtapasztalásával a változások és a belső – sokszor egymásnak is ellentmondó – folyamatok (a csoport diszkurzív dinamikájának) felismerésével. Az első ránézésre kontrasztos, sokszor sztereotípiákba torkolló elképzelés egyre árnyaltabbá válik. Terepmunkám során szemem előtt rajzolódott ki az addig általam nem ismert személyek egyéni „arca”, mentalitása, akik immár nem csak egy kutatott csoport anonim tagjai (vagy annak társadalmi környezetében élők) voltak többé, hanem saját életvilággal, élettörténettel és tudással bíró húsvér emberek. Ezzel párhuzamosan egyre nehezebb volt őket így, együtt, átfogó kategóriákba sorolni. E felismerésből fakadóan az általam kutatott *fények* új vallási mozgalmát nem a jól ismert szociológiai vagy fenomenológiai fogalmakkal kívántam jellemezni dolgozatomban, a heterogenitást és a belső dinamikát sajátos, új szempontrendszer és elemzési mód segítségével vizsgáltam. Nem arra voltam kíváncsi, hogy „milyen” a csoport, hanem arra, hogy mit történik a csoportban,

hogyan alakítják ki a résztvevők diskurzusaik során kognitív valóságukat.

A kutatás helyszíne, időszaka, kutatási módszerek

Egy kortárs népi próféta (a Homoródkarácsonyfalván és Székelyudvarhelyen élő Péter Dénes émikuszóhasználat: „dénes Próféta”) vezetésével az elmúlt tizenkét évben kialakult új vallási mozgalomban végeztem 2010-től 2018-ig vallásantropológiai terepmunkát. Kutatásom főleg a klasszikus antropológiai módszerre, a résztvevő megfigyelésre épült, de emellett készítettem életútinterjúkat és félig strukturált, továbbá néhány rövid, strukturált interjút is kiegészítő jelleggel; ezen túl online antropológiai terepmunkát is folytattam, és kutatásomat kiegészítettem fotóalbumoknak, a próféta naplójának, reprezentációs képeskönyveinek és rituális célokra (általában közösségi imaalkalmakra) készített ceremóniás füzetek megismerésével, tehát a tagok vagy a próféta által írott források tanulmányozásával. A csoport tagjai a Kárpát-medence térségeiben egymástól távol élnek – a legtöbben a Vajdaságban, ezt követi létszámában a székelyföldi és a dunántúli alcsoport, amelyeket kiegészít néhány budapesti, a Duna-Tisza közén, továbbá Nagyvárad környékén és más térségben élő személy. Ezért szükségszerűen a többhelyszínű terepmunka (*multi sited ethnography*) tűnt számomra legalkalmasabbnak a csoport – és egyes tagok életvilágainak – alapos antropológiai megismerésére.

A falusi középosztály képezi a mozgalom legmarkánsabb társadalmi bázisát, de vannak értelmiségiek és mezőgazdasági munkások is körükben. A csoport nem

kíván önálló egyházzá válni, a tagok célja egy élményközpontú, otthonosságérzetet nyújtó ökumenikus karizmatikus csoport kialakítása. A „transzcendens” közösen átélt megtapasztalása (angyal-ézelések, apró csodák) közösségérzetet biztosítanak számukra, amit kiegészítenek az egymást a „közös úton megerősítő” kölcsönös szeretet kifejeződései és az életvezetési tanácsok. A csoport mintegy kétharmada római katolikus, a maradék egyharmada főleg református.

A próféta a középkori és koraújkori látomásirodalom képgazdagságát idéző elbeszélésekben számol be a mennyországban, a pokolban és a galaxis távoli, lakott bolygóján tett utazásairól, arról, hogy többször beszélt az Atyával, Jézussal és Máriával is, leírja a mennyei világot és az angyalok egyes típusait. Sajátos reinkarnáció-elképzelése van, amit éppen a mennyei világ megismeréséből vezet le. A Biblia (pontosabban csak az Újszövetség) jobb megismerésére és követésére, továbbá a Szentlélekkel fenntartott személyes és közvetlen kapcsolat megtapasztalására buzdít. Ez utóbbi elérése (émikus szóhasználattal a „Szent Lélek megkapása”) érdekében lelki vezetőként felkészíti a csoport iránt érdeklődők közül azokat, akik kellő aktivitást és fogékonyságot mutatnak, és kifejezik e szándékukat (ők válnak a csoport szóhasználatában: „kérőkké/Szent Lelket kérőkké”). A beavatás folyamata – amennyiben a próféta kinyilvánítja, hogy a kérő a Szent Lélek szerint megérett erre – az esküvel zárul, amikor a jelölt betöltekezik a Szent Lélekkel, és a csoport szóhasználatával élve „fény” státuszú lesz. Innen származik a csoport étikus (általam adott) elnevezése, a „fények” mozgalma, amit ők a „belső

magra”, tehát a már betöltekezett személyekre alkalmazzuk.

A Szent Lélek megkapása a fényeket különböző karizmák birtokosává teszi: legtöbbször az imával, érintéssel történő gyógyítás képességét és az evangelizáció adottságát kapják meg, ezen kívül többen az áldásadás, az életvezetési tanácsok képességét is. A jövőbe látás vagy a szakrális énekszerzés képességét csak néhányan kapják meg. A pünkösdi ébredési mozgalmakkal szemben itt hiányzik a glosszolália, továbbá az extatikus rítusok és az ördögűzés is, a veszélyes, démoni lényekkel (a csoport szóhasználatában: „szellemvilággal”) szemben úgy védekeznek, hogy nem fürkészik, nem foglalkoznak a kapcsolatfelvétellel, mert szerintük már a róluk való elmélkedés önmagában is „megnyitja a kapukat” irányukba. Ehelyett sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a számukra a transzcendens világ pozitív dimenzióiba tartozó „mennyei erők” / „égiek” / „angyalok”/ „mennyeiek” megismerésének, jelenlétük felismerésének, és a velük való kapcsolatnak.

Két nagyobb fordulópontot tudtam feltárni a csoport életében: a 2010. november 15-én több tag által megtapasztalt ún. „temerini csodát” (egy nyolc fő által közösen átélt látomást), és a csoport belső válságának, a tűzönjárással és néhány más legitimációs technikával (pl. a fémtárgyak testhez tapasztásával) kapcsolatos belső vitát (2012-2014) lezáró „tömeges” kilépést (2014), ami főleg a dél-vajdasági és a közép-magyarországi csoportrészeket érintette. Ezáltal az addigi bő másfélszáz fős aktív létszám száz fő alá csökkent, innen mintegy újraindult a csoport építkezése. Ennek a válságnak a megélése és a túlzottan nyílt kommunikáció miatti keserű tapasztalatok kezelése

miatt alakították ki azt az információ-hozzáférés fokozatosságára épülő stratégiát, amelyet az általam alkotott küszöbnarratíva kifejezést segítségével elemeztem.

Az elemzés elméleti és módszertani kerete(i)

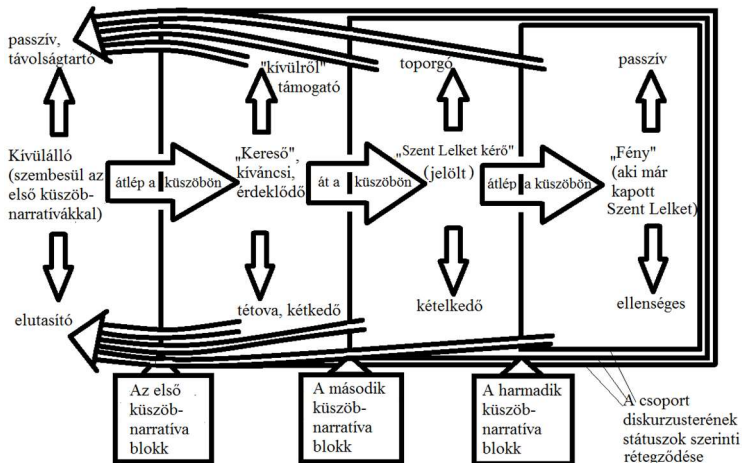
A kutatás bő hét éve alatt rendkívül sok változás zajlott a csoportban, ezért e dinamikus időszak nyomon követéséhez sajátos (pragmatikus) munka- és elemzési módszert kellett kidolgoznom. A helyszíni adatgyűjtés (terepjegyzetek és más írásbeli rögzítés) és a videóra, hangszalagra felvett anyagok feldolgozása során a kutatás első éveit után fókuszálni kezdtem néhány általam kiválasztott, számomra lényegesnek tekintett témára: a tűzönjárással kapcsolatos hozzáállás változására, a csoport belső információihoz, egyre titkosabbá váló tudásrétegeihez való hozzáférés fokozatosságára, egyes, számukra fontos fogalmak (energia, rezgés, angyal) szerepére és tartalmi változására. Bár mindvégig megmaradtam az interpretatív antropológia kvalitatív, értelmező jellegű elemzésénél, szükségesnek láttam a „megérzésekből” és a „kutatói tapasztalatból” fakadó adataimat kézzelfoghatóbbá tenni, jobban láttatni egyrészt saját magam, másrészt a tudományos publikációim olvasói számára. Ezért, egyrészt a különböző narratívák, adatok, normák és szokások terepmunkám során történő észlelésének (lehetőség szerint) minden változatát rögzíteni kívántam (ezért tudtam csak néhány témára összpontosítani). Másrészt a terepjegyzetek és egyéb források rendszerezésekor időrendi táblázatokba foglaltam ezeket, vagy más módon csoportosítottam az

észlelt adatokat (pl. a beszélő státusza, vagy az elhangzás konnotációja, máskor pedig a fogadtatás jellege szerint). Az így kapott táblázatok, grafikonok, folyamatábrák és térképek egyrészt újabb kérdésekre irányították a figyelmem, megválaszolendő problémákat hívtak elő, másrészt az egyszerű „több-kevesebb” megfogalmazásokhoz képest árnyaltabb képet adhattam általuk az elemzés során a csoportban zajló folyamatokról.

Kutatásom célja az volt, hogy feltárjam: hogyan zajlik a csoport kognitív valóságának kialakítása, és ez hogyan, milyen belső és külső folyamatok mentén változik. Elemzésem árnyaltabb megformálásához – az adott kérdéshez igazodó hangsúllyal – a diskurzuselemzés, a hálózatelmélet, továbbá a kognitív szemantika és a nyelvészeti pragmatika egyes eredményeit is felhasználtam. Saját elméleti keretet és kutatási módszert dolgoztam ki, ami illeszkedik ugyan az interpretatív antropológiába, de a vizsgálatba beemeli – a kutatói kérdésektől függően – az előbbi tudományterületek eredményeit is. Ennek megfelelően dolgozatom öt elemző fejezetében más-más szempontrendszer és elméleti keret vált hangsúlyossá. Az általam „antropológiai diskurzusanalízisnek” (ADA) elnevezett módszer egy pragmatikus, más tudományág felé nyitott, interpretatív antropológiai adatgyűjtési és értelmezési irány, amelyben felhasználhatjuk ugyan a számszerűsítés lehetőségét, és készíthetünk grafikonokat, táblázatok, térképen is ábrázolt hálózati ábrákat stb. (kvantitatív segédleteket), de ettől még továbbra is kvalitatív, antropológiai elemzést végzünk. Kutatási eredményeimet, az ADA módszerének hasznosíthatóságát, gyakorlati alkalmazásának mikéntjét az öt elemző fejezetnek megfelelően foglalom össze.

1. Diskurzustér, küszöbnarratívák

A tartós terepmunka során a csoport viszonylagosan elkülönülő diskurzustérként rajzolódott ki számomra, a résztvevők egyéni diskurzushorizontjainak sajátos metszethalmazaként. Küszöbnarratíváknak neveztem el azt a 2011–2014 között kiépülő hallgatólagos norma- vagy inkább szokásrendszert, ami a csoporttagság státuszai (kivülálló, kíváncsiskodók, érdeklődők, kérők, fények) szerinti fokozatosságot érvényesít az információkhoz, adatokhoz, szabályokhoz és narratívákhoz való hozzáférésben. A narratíva szót gyűjtőfogalomként, a legátfogóbb értelemben használtam rájuk, mert a diskurzusban általában nem egyszerű közlésekben, hanem elbeszélésekben jelentek meg. A küszöbnarratívák egyik fő funkciója, hogy a lehető legkevésbé polarizálva, fokozatosan avassa be a közeledőket a csoport diskurzív terébe, egyúttal megszűrve őket: azok léphetnek tovább, akiket az adott küszöbnarratívák nem készítenek elfordulásra.

Együttal egy tanulási, beavatási folyamaton vezeti végig őket, felkészítve a résztvevőket a belsőbb, ezoterikusabb tudások, normák be- és elfogadására.

Ennek ellenére egyes „bevett”, jól ismert narratívákhoz korántsem egyöntetűen viszonyul a csoporttagság, néhányat (éppen a kismértékű elfogadottságuk miatt) az említések radikális redukálásával – mintegy „hallgatással” – vesz körül, mintegy izolál (*noncommunication*). Első ránézésre ezek jellemző narratíváknak tűnhetnek (galaktikus utazás, több, személyes szentlélek, reinkarnációtan stb.), de éppen a hallgatás, passzivitás felismerése mutathatja meg a tagok sokféle viszonyulását. E felismerés segített a későbbi antropológiai értelmezés során elkülöníteni a látószólag különlegest (egzotikust) a csoport számára fontos, de gyakran kevésbé „feltűnő” narratíváktól.

2. Az online és az offline térben folytatott terepmunka eredményeinek összehasonlítása

A csoport belső sokszínűségét csak az online és az offline tér párhuzamos kutatása révén lehetett felismerni. A közösség online és offline jelenlétét vizsgálva megállapítottam, hogy a „hallgatást”, és az egyes tagok eltérő viszonyulását a nyilvános online reprezentációkból nem lehetne kiolvasni. Kutatásom időszakában jelentős változás történt a csoportnak az online térhez és az internet felhasználásához fűződő viszonyában. A kezdeti szakaszban nagy mértékben, szinte kontroll nélkül kerültek fel prófétai üzenetek, felvételek a filemegosztókra, és több blog is hírt adott a csoportról. A küszöb-narratívák kiépülésével párhuzamosan azonban – aminek egyik kiváltó oka éppen az online térben szerzett keserű

tapasztalatok voltak – a csoport az interneten is érvényesítette a küszöbnarratívák fokozatosságát, a kialakuló Facebook- és Messenger-csoportok alkalmasak voltak a kontroll alatt tartott információáramlásra, a skype és más hang- vagy video-chatek, beszélgetések pedig az egymástól távol, mintegy hálózati hub-okban élők közötti személyközi beszélgetésekre. A Kárpát-medencében egymástól akár ezer kilométernél is távolabb élők közötti online térben zajló kapcsolat kutatása nélkül, pusztán az offline térben végzett kutatással nem tudtam volna megfelelő, árnyalt képet kapni a csoportról, mint ahogy az online térben zajló beszélgetések, üzenetek és reprezentáció megismerése sem lett volna elégséges önmagában. Az online térben a nyilvános reprezentációk 2013-tól visszaszorultak, mára csupán egyetlen blog maradt hozzáférhető a korábbiak közül, és azon is sok évvel ezelőtti, tehát nem frissített információk találhatóak. Az online térben az idődimenzió tehát összekuszálódik: felismerhetetlenné válik például, hogy a csoport már 2013-ban felhagyott a tűzönjárás rítusával, a „real time” résztvevő megfigyelés nélkül a nem archivált szövegek elvesznének, az antropológiai terepmunka módszerét tehát át kellett értékelnem a Messenger és Skype kommunikáció során.

3. A tűzönjárás mint emblematikusnak tűnő szokás elfogadottságának változásai

A tűzön (parázson) járás vizsgálatakor először feltártam azokat a hazai és nemzetközi párhuzamokat, amelyek hatására a csoportban 2010-ben megindult ez az evangélicizációs és legitimációs rítus. Szakirodalmi források és saját kutatásom alapján feltérképeztem a rítus ismeretének

elterjedését, és a hozzá való viszony változásait. Ezt a dinamikus folyamatot (időszak/ismeret/attitűd) a csoporton belüli diskurzusok és diskurzusterek térképen történő ábrázolásával demonstráltam. Úgy találtam, hogy akik passzív- vagy elutasító véleményt formáltak, jól nyomon követhető alcsoportokban, falusi vagy városi központokban éltek, csoporton belüli értelmező közösséget alkottak. A csoport diskurzustere – zömmel e lokális diskurzusok mentén – feltöredezett. A törésvonalakon belül olyan ad hoc értelmező közösségek alakultak ki (pl. a tűzönjáráshoz kapcsolódóan a próféta másik legitimációs technikája, a fémtárgyak teszteléséhez tapasztása miatt), amelyekben belül nagyon eltérő olvasatok és viszonyulások jelentek meg a tűzönjárással kapcsolatban. Végző soron a csoport meghasonlott (e témában a diszkurzív valóságkonstrukció darabjaira hullott), ami visszahatott a tűzönjáráson kívüli beszédtemák változásaira is (szektásságvád megítélése, a próféta csoporton belüli legitimációja stb.). Amikor a próféta megszüntette e rítust 2013 pünkösdjén, a tűzönjárás (és egyéb, személyes okok) miatt egyes csoportrészek eltávolodását már nem tudta visszafordítani. 2013 végén és 2014-ben sokan ki is léptek a közösségből. A radikális változás ellenére a csoporttagok többsége azonban még ekkor is pozitívan viszonyult a tűzönjáráshoz, bár felismerték annak megosztó jellegét. A csoport külső szemlélő számára megfigyelhető arculata tehát nem feltétlenül a többség véleményét tükrözi. 2011–2012-ben sem a többség vett részt ezeken az alkalmakon aktívan (még ha ellenvéleményt a legtöbben nem is fogalmaztak meg); 2013-ra pedig egy markáns (de kisebbségben maradó) ellenvélemény miatt a közösség felhagyott a

szokással, és azt annak ellenére nem állították helyre évekkel később sem, hogy 2016–2018 között a csoport hőskorának kultusza kapcsolódott e rítusról szóló beszámolókhöz, emlékekhez. Az, amit a külső szemlélő emblematikusnak érezhetett, sokkal inkább egy aktív kisebbség magatartására volt visszavezethető, mivel a passzivitást, a „csendek” sokféleségét csak tartós terepmunkával tárhatjuk fel. A rítus beszüntetése sokkal inkább egy, a megosztó jelleggel kapcsolatos keserű tapasztalatok felismeréséből leszűrt döntés, mintsem a rítus elutasítása volt.

4. Az energia és a rezgés fogalmának (át)alakulása a csoport diskurzusterében

Ezt követően az *energia* és a *rezgés* fogalmát vizsgáltam meg, amelyek 2013-tól váltak fontossá a csoportban. Az energia fogalma 2014-től fokozatosan egyre elfogadottabbá vált, és a csoport központi világmagyarázó elvévé erősödött. Jelentése összeolvadt az *isteni/mennyei erő*, a „pozitív transzcendens dimenzió” fogalmával. Alkalmas volt arra, hogy kellően absztrakt, de eléggé ismert és használható „Jolly Joker fogalommá” váljon. Ellentétpárja a „negatív energia” lett. Ez utóbbi a szellemvilági, démonikus lények aktivitásának és hatásmechanizmusának megfogalmazására tűnt alkalmasnak a résztvevők számára. Ezzel párhuzamosan azonban a rezgés fogalma – egy több éves diszkurzív folyamat révén – kikopott a csoportból, mivel a széttartó értelmezések nem tűntek megfelelőnek arra, hogy a csoportba beszűrődő kortárs ezoterikus diskurzusok sokféleségét és ellentmondásosságát koordinálják. A

rezgés kézzelfoghatatlansága miatt a csoportdiskurzusból a beszéd-eseményekben megmutatózó frekvencia 2017-re visszaesett, majd szinte eltűnt. Az energia és a rezgés szó említéseit számszerűsítettem a csoportdiskurzusból, és a válaszreakciók kvalitatív mérésével mutattam be a sokrétű diszkurzív folyamatot.

A két vizsgált fogalom jelentésszerkezete és az említések beszédsequenciája között lényeges különbség alakult ki a csoport mint értelmező közösség diskurzusában. Az energia szóhoz egyre kiterjedtebb jelentéshálózat kapcsolódott (még ha ez nem is alkotott egységes logikai sort, hanem inkább képzetársítások sorát jelentette), míg a rezgés jelentésszerkezete néhány tag kezdeti törekvése ellenére szétesett, ellentmondások, bizonytalanságok terhelték meg, így használhatatlanná vált a csoport számára. E fejezetben azt is demonstrálni kívántam, hogy nem kell egy logikus rendszert alkotó tudáskészletet a közösség valóságérzékelésébe, a tagok kognitív regiszterébe belelátunk (feltételeznünk); ehelyett gócpontokat, egyes központi fogalmak „gravitációs terét” és jelentéshálózatát tártam fel.

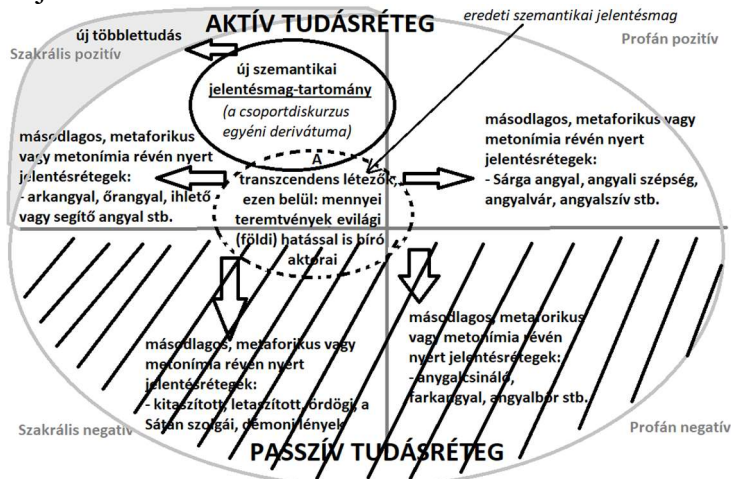
5. Az angyal fogalmának átstrukturálódása

Végezetül az energia fogalmával is összekapcsolódó, nagyon sok beszédeseményen felmerülő angyal szó kognitív szemantikai mezőjét és ennek változásait vizsgáltam. A kívülálló sokszínű fogalomhasználatának szemantikai rétegeit tártam fel, továbbá nyomom követtem az egyre belsőbb küszöbnarratívákban „átjutó” résztvevők valóságészlelésében, érzékelésében (percepciójában) és kognitív valóságalkotásában bekövetkező változásokat. E

téren a taggá válás során fontos jelentés-átstrukturálódást figyeltem meg. A negatív tartományok passzív tudássá váltak, majd a szakrális pozitív tartomány két fő régióra oszlott: a szakrális földi és a szakrális mennyei dimenziókban más és más jelentésrétegek és -árnyalatok alakultak ki. A korábbi tudásuk negatív rétegeit a tagok nem felejtették el, csupán passzív tudássá váltak. Az új tudásrétegekből az adott szöveggörnyezet, kontextus által katalizált jelentésréteg hívódik elő az egyes beszédhelyzetekben. A belső kör számára az energia, illetve az angyal fogalma összekapcsolódik, és látszólag felülírja az angyalok korábbi ismereteik szerinti alakváltó jellegét, továbbá a próféta beszámolóiban a mennyországban megjelenő „valódi”, téglalapszerű angyal-alakról szóló tudást is. E látszólagos ellentmondás révén a jelentések azonban nem kioltották egymást, hanem egy gazdag, többretegű alternatív tudáskészlet (regiszter) létrehozását segítették elő. A sajátos „csoportnyelv” kialakulása álláspontom szerint éppen az ilyen jelentésátstrukturálódásokban figyelhető meg. A tagok tudásregiszterei nem váltak egybeolvóvá, bár hasonló elemekkel bővültek, és hasonló mintázatba rendeződtek. Ez a felismerés jelentősen árnyalja Dell Hymes beszédközösség-hipotézisének kommunikációs (nyelvi és kulturális) kompetenciára vonatkozó tételét.

A közös (új) jelentésrétegek mellett közös irányba mutató, egymást átfedő jelentés-orientációk jöttek létre: angyal-észlelések fényjelenségekben, téglalap alakú angyalok, alakváltás, az energia megtestesülései stb. Bár egyes narratívák ismerete nem jelenti azt, hogy valaki elfogadná azokat helytállónak, de így is kialakul a közös narratív tudásbázis, ami az *akarattalagos memória* alapját képezi.

A jelenés-átstrukturálódást az alábbi ábrán szemléltettem:

Öt tényezőt találtam, amelyek lényegesen befolyásolták az általam vizsgált jelentésalkotási folyamatot. A *kompatibilitás elve* arra hívja fel a figyelmet, hogy mennyire tudja „kötni valamihez” az adott személy az újonnan hallottakat, mennyire érzi hozzáilleszhetőnek addigi tudáskészletéhez. A *relevancia elve* azt emeli ki, hogy csak az válik „hallhatóvá”, arra figyelnek fel, ami relevánsnak tűnik (jelentőséggel bír) számukra, a többi adat elsikkad. A *bizonytalanság elve* azt érzékelteti, hogy a csoporton belül nem hoznak létre szigorú, „kanonizált” definíciókat, ezért a megfoghatatlan, absztrakt fogalmak képlékenyek és tartalmuk gyorsan átalakulhat (nem alkotnak koherens rendszert, eléggé „entropikusak”). A *kreativitás elve* az egyéni nyelvhasználat, invenciók fontosságát hangsúlyozza (pl. nyelvi játék, ötletszerűség, játékos szóalkotás és humoros vagy asszociatív szóhasználat, metafora). A *relativitás elve* pedig a tagok egyéni diskurzushorizontjainak más-más diskurzusterekbe történő behatárolását állítja.

A jelentés-konstruációs folyamat egyéni és közösségi dimenzióban is értelmezhető. Az előbbi során a diszkurzív kompetencia kialakulása, a diskurzusba és az értelmezési keretekbe való beletanulás során egy már kialakult (de soha sem változatlan) értelmezési keretbe tanul/szokik bele valaki. Az utóbbi során – ami általában sokkal lassabban érvényesül – a csoport mint értelmező közösség alkotja meg többé-kevésbé elfogadott, közös értelmezéseit, hoz létre minél több átfedést a tudáskészlet narratívái és a tagok viszonyulása (értékorientációja) során. Ettől még nem jön létre egy ellentmondásmentes, dogmatikus rendszer. A közös nevező sokkal inkább a szóródások, átfedések (a konvergencia és az entrópia) révén ragadható meg. Kisebb egységekre (pl. fényjelenségek, téglalap alak, energia, alakváltás stb.) vonatkozóan megfigyelhető bizonyos ellentmondásmentességre törekvés, de ez nem azt jelenti, hogy a tudáskészlet „mint egész” egy közös kognitív rendszert alkotna a csoportban. A csoportnak nem közös tudása (dogmatikai rendszere, nyelve), sokkal inkább egymást átfedő egyéni tudáskészletei és viszonylag hasonló mentalitása, viszonyulási irányjai alakulnak ki.

Záró gondolatok

Tisztában vagyok vele, hogy dolgozatomban elemző részei tetszőlegesen folytathatók lennének sok új téma elemzésével. Felmerült bennem, hogy külön fejezetben vizsgáljam meg a „prófétaság” megítélésének, társadalmi szerepköreinek változását az elmúlt évszázadok népi prófétáinak összehasonlító elemzésével. Ezt az elemzést azonban – nem utolsó sorban terjedelmi okokból – egy újabb, angol nyelvű publikációmban kívánom elvégezni.

Az energia, a rezgés és az angyal-fogalmon kívül sok más, a csoportban gyakran használt fogalom vizsgálatára is sort keríthettem volna (pl. Mennyország, Isten, Szent Lélek – szent lelkek dichotómia, csoda, anyaság, természet), de ez már inkább mennyiségi, mintsem minőségi többletet adott volna hozzá dolgozatomhoz; a csoportról alkotott tudásunkat sem bővítették volna jelentősen. Korábbi MA-szaktervezésomban az etnicitás jelentőségét és a magyarság-olvasatok elméleti és gyakorlati megjelenése között mutatkozó sokrétű kapcsolatot elemeztem, de ez a kérdés kívül esett PhD dolgozatom témáján, és főleg ismétlődésekhez vezetett volna. Néhány további kérdést – például az összeesküvéselméletek megjelenését és transzformálódását a fények csoportján belül, a hit és a kétség dichotómiáját, a múlthoz való viszonyt, a kutatónak a kutatott közösségre gyakorolt hatását – az eddigi és a még készüléskorban lévő publikációimban vizsgálom bővebben.

Reményeim szerint dolgozatomban nem csupán a fények vallási mozgalmát tudtam közel hozni az olvasókhöz, hanem elemzésem és bizonyos szempontból új szemléletmódom révén újszerű kérdések feltételét, és új elemzési módok kísérletező jellegű alkalmazását segítettem elő. Célom éppen az volt, hogy a nyelvészet, a hálózat- és diskurzuselmélet, a pragmatika és a kognitív szemantika eredményeinek felhasználhatóságával kapcsolatban további értelmezések lehetőségére hívjam fel a figyelmet, amelyek mentén új horizontok nyílhatnak a vallásantropológiai értelmezések előtt.

A disszertáció témakörében megjelent/megjelenés
alatt álló publikációk:

CSÁJI, László Koppány (2020): Angel, as the Shape of Energy. How the visionary-based angel-image was intermixed with the newly introduced notion of *energy* in a Christian fundamentalist group. *Journal of Religion in Europe*, Helsinki: BRILL (kiadásra befogadva)

CSÁJI László Koppány (2020): Hasznosítható-e az „értelmezés hatalma”? Újabb antropológiai módszerek kutatási eredményeinek hatása vallási kisközösségekre és környezetükre. *Ethno-lore XXXVI. (A néprajztudomány jelene és jövője)* Budapest: MTA (publikálásra befogadva)

CSÁJI László Koppány (2020): Posztmodern tűzpróba. Egy Kárpát-medencei új vallási mozgalom parázsonjárás-rítusának kialakulása, hazai és nemzetközi párhuzamai. In Peti Lehel – Tamás Ildikó (szerk.): *Vallási kultúra a Kárpát-medencében*. Budapest: L’Harmattan, 2020: 197-224.

CSÁJI László Koppány (2019): “What do you think about it, you, who are inside and outside at the same time?”. Responses to the revelations of "Prophet dénes" by the participants of his New Religious Movement – a discourse analysis. In: Pócs, Éva – Vidacs, Beáta (szerk.): *Faith and doubt*. Budapest – Pécs: L’Harmattan, PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék (kiadásra befogadva)

CSÁJI László Koppány (2018): How to become fundamentalist? (A Hungarian charismatic prophet’s new religious movement in the Carpathian basin - an

anthropological discourse analysis. *Sociology International Journal* 2(3), 160-169.

CSÁJI László Koppány (2018): Mire jó a konteó? Összeesküvés-elméletek szerepe három Kárpát-medencei új vallási mozgalom közösségkonstrukciós folyamatában. In Povedák István – Hubbes László Attila (szerk.): *Tapasztalatból hallottam... Alternatív világképek, összeesküvés-elméletek társadalomtudományi elemzése*. Budapest: MAKAT, 107-126.

CSÁJI László Koppány (2018): Egy újabb fogalom az online etnográfiaiban: vernacular authory (Robert Glenn Howard: Digital Jesus). *Kultúra és Közösség* 4(9), 83-87.

CSÁJI László Koppány (2017). "I joined the Party to keep ourselves out of the System." Neo-Pagan Survival Strategies in Socialist Hungary. *De Gruyter Open – Open Theology* 3(1), 211-223.

CSÁJI László Koppány (2017): A gyógyító érintés olvasatai: energia, rezgés, Szentlélek. In Lajos Veronika – Povedák István – Régi Tamás (szerk.) *Anthropology of Encounters – A találkozások antropológiája*. Budapest: Magyar Kulturális Antropológiai Társaság, 141-160.

CSÁJI László Koppány (2015): Csoda, pokoljárás és a digitális szakadék. Egy új vallási mozgalom legitimációs technikái a webes és weben kívüli diskurzusaiban. *Replika* 90–91(1-2), 57–77.

CSÁJI László Koppány (2015): A Szentlélektől az Ufóig. *Antroport* online folyóirat (<http://www.antroport.hu/wp-content/uploads/2015/08/Csaji-laszlo-A-Szentlelektol-az-ufokig.pdf>)

CSÁJI László Koppány (2014): „Belakjuk környezetünket és az internetet!” Lokalitas és/vagy hálózatiság – vallásantropológiai elemzés a közösségkonstrukció lokális és hálózati tereinek, szerveződésének összefüggéseiről. In Povedák István és Szilárdi Réka (szerk.): *Sámán Sámán hátán. A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése*. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport – SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 78–96.

CSÁJI László Koppány (2013): „Dénes Próféta” (Péter Dénes) – a székely próféta. In Gazda József – Szabó Etelka: *Lelki élet, vallásosság*. Kovászna: Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, 388–481.

CSÁJI László Koppány (2012): Az egyéni és közösségi sokszínűség megragadásának vallásantropológiai nehézségei. In *Etno-pogányok. Retorikai fogások a hálón innen és túl*. Hubbes László (szerk.). Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 17–66.

CSÁJI László Koppány (2012): *A New Age, a neopogányság és a keresztény megújulási mozgalmak eszmerendszereinek keveredése egyes új vallási mozgalmak jelképrendszerében és az internet szerepe közösségkonstrukciójukban*. Sepsiszentgyörgy – Csíkszereda: Semeistos Webszemiotikai Műhely, Sapientia Erdélyi Magyar Egyetem. Online publikáció, elérhető az interneten is, az alábbi linken: http://semeistos.files.wordpress.com/2012/07/kpi-etno-poganyok_csaji-koppany.pdf 2012 (utolsó letöltés: 2018.09.03.)